



Оксана ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Формування індивідуального стилю художньо-творчої діяльності майбутнього педагога-гуманітарія як педагогічна проблема вищої освіти

Діяльність педагога-гуманітарія є особливою художньо-естетичною діяльністю, яка спрямована на те, щоб заповнити неповноту, недостатнє наповнення предметно-функціонального характеру навчання, щоб нейтралізувати відсутність традицій класичної гуманітарної освіти і, як результат, сформувані непрагматичний інтерес до наукової сфери й освіти. Це досягається шляхом реалізації гуманістичних принципів та ідеалів, в основу яких покладено універсальність освіти в організації особистості простору студента. Художньо-естетична діяльність педагога-гуманітарія унікальна за своїм характером, так в ній нерозривно взаємопов'язані два види творчої діяльності – художня і наукова, що передбачає не тільки формування, але і його актуалізацію в емоційно-позитивних, творчих, духовно-моральних взаєминах учителя і студента.

Діяльність педагога гуманітарних дисциплін – це розвиток багатьох сфер життя суспільства, а також є одним із пріоритетних щодо підготовки освітньої системи до вирішення питань, які стають невідкладними під час реалізації програми формування освітнього простору. Саме тому метою діяльності педагога-гуманітарія є оновлення і вдосконалення вже існуючого педагогічного досвіду і представлення нової навчальні ідеї, підходів, які мають суб'єктивну або об'єктивну новизну, особисту, соціальну значимість.

Провідною дослідницею Прохоровою О. О. було відокремлено основні вимоги відносно підготовки майбутніх фахівців у сучасних умовах, а саме:

- уключення у навчальний процес не лише пізнавальної, але й почуттєвої сфери особистості;
 - зміщення акценту у навчальному процесі з пізнавальних на практичні та етичні якості особистості;
 - застосування компетентнісного підходу під час проведення практичних занять, орієнтованих на вирішення різноманітних життєвих й професійних ситуацій;
 - розвиток якостей особистості, які сприяють її адаптації до умов професійної діяльності, що постійно змінюється;
 - формування професійних навичок та елементів професіоналізму здійснювати під час вивчення спеціальних дисциплін та проведення педагогічної практики [5].
- Дослідниця звертала увагу на той факт, що існує два підходи до проблеми індивідуального стилю:
- *стиль діяльності* (Бодалєв О., Волков К., Клімов Є., Мальковська Т.), орієнтований на результативність учнів (педагог прагне до формування у них міцних глибоких знань, умінь і навичок);
 - *індивідуально-особистісні характеристики* (Чернічкіна Е.) – стиль, орієнтований на розвиток учнів (розкриття й удосконалення їх потенціалу, формування у них позитивних особистісних якостей).

Слід зазначити, що художньо-творча підготовка розвиває у студентів естетико-пізнавальну діяльність, можливість набуття власних переконань, орієнтацій, що надаватимуть можливість особистості поглиблювати знання щодо художньо-естетичної культури. Зокрема, художньо-естетична діяльність, як засіб формування ціннісних орієнтацій, висуває нові вимоги до викладання

предметів мистецтва в системі освіти, в діяльності яких визначною функцією є розвиток нахилів, здібностей, інтересів особистості та на цьому підґрунті формування на соціальне самовизначення студентів. Рівень сформованості художньо-творчих умінь студентів визначає рівень розвитку художньо-творчої діяльності у цілому, яка, у свою чергу, залежить від рівня формування індивідуального стилю.

Таким чином, проблема розвитку творчої особистості майбутнього педагога-гуманітарія вимагає розкриття психолого-педагогічних умов формування індивідуального стилю діяльності. Аналіз психолого-педагогічної літератури підтверджує (Клімов Е. А., Левін К., Леонтьєв А. Н., Мерлін В. С., Олпорт Г. У., Стреляу Я.), що стиль є одним із найважливіших механізмів пристосування людини до будь-якого виду діяльності. Тому індивідуальний стиль діяльності є системою індивідуально-своєрідних прийомів, що забезпечують успішне виконання людиною певної діяльності.

Для визначення категорії «індивідуальний стиль художньо-творчої діяльності» слід розглянути поняття «стиль». Слово «стиль» має латинське походження (*stylus* і грецького *stylos*), що означає «паличка для письма». Термін походить із часів античної культури, з'явившись в античній риторичі для характеристики виразних засобів мови, згодом термін «стиль» набуває ширшого значення. Початок філософсько-естетичному осмисленню категорії «стиль» було закладено Арістотелем, який розглядав його як характерний спосіб художнього бачення і зображення дійсності. У тлумачному словнику живої великоросійської мови В. І. Даля «стиль» визначається як «образ, смак, манера».

У 1927 році психологом Адлером А. було введено термін «стиль». Дослідник визначив стиль як сукупність особливостей поведінки людини, що сприяють компенсації його індивідуальних дефектів (соціальних, фізичних, психологічних). У вітчизняній психології щодо розгляду зазначеної проблеми вагомий внесок здійснено Самаріним Ю. А. Слід зазначити, що спираючись на його твердження, стиль відіграє опосередковану роль у розвитку здібностей людини і є похідним від трьох компонентів: спрямованість особистості, ступінь свідомого володіння своїми психічними процесами, технічні прийоми діяльності.

Отже, зважаючи на аналіз наукових джерел слід зазначити, що поняття «стиль» є міждисциплінарним, що є складовими мистецтвознавства, культурології, естетики, психології, педагогіки,

мовознавства, лінгвістики, соціології, філософії тобто всіх гуманітарних дисциплін.

Необхідно звернути увагу на позицію Клімова Е. А., який з іншої точки зору запропонував розглядати поняття «індивідуальний стиль діяльності». Так Клімов Е. А. вважає, що індивідуальний стиль діяльності – це «стійка система засобів і способів діяльності, до яких свідомо або стихійно долучається людина з метою найкращого урівноваження своєї (типологічно обумовленої) індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами діяльності» [1; 3, с. 49].

Найбільш загальновизнаними формальними ознаками індивідуального стилю можна вважати такі: стійка система прийомів і способів діяльності; ця система обумовлена певними особистими якостями; ця система є засобом ефективного пристосування до об'єктивних вимог. Зважаючи на вищезазначене необхідно зауважити, що сутність індивідуального стилю діяльності полягає в тому, що особистість свідомо чи несвідомо надає значення своїм індивідуальним особливостям, здібностям як умови діяльності до організації дії до цієї діяльності.

Проаналізувавши низку наукових праць, присвячених питанням художньо-творчої діяльності педагога і її характеристик, індивідуального стилю діяльності і низки інших теоретичних досліджень, було запропоновано визначення поняття «індивідуальний стиль художньо-творчої діяльності студента» – стійка система способів діяльності, обумовлена не тільки індивідуальними типологічними особливостями властивостей нервової системи, а й морфофізіологічними, психологічними, особистісними особливостями, що забезпечують послідовні й цілеспрямовані зміни та перетворення особистості студента і його досвіду, прагне до найкращого здійснення даної діяльності, із метою досягнення оригінального, нестандартного рішення, нового якісного стану об'єкта [6].

Сутність індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін розкривається в його функціях: пізнавально-активній, творчій, рефлексивній, перетворювальній, дослідницькій, креативній, технологічній, естетичній, задоволення особистих потреб у самореалізації, самовираженні, самоактуалізації, самодостатності і спілкуванні. Слід зазначити, що функції реалізуються через такі компоненти: дослідницький, організаторський, комунікативний, аналітико-оцінний, інноваційний, творчий, емоційно-вольовий і мотиваційний [8].

Проблема стилю діяльності у вітчизняних дослідженнях була предметом багатьох психологічних і педагогічних суперечок і підходів. Саме тому вищезазначені підходи умовно поділено на три групи:

- індивідуальний стиль діяльності може мати пристосувальні значення у процесі оволодіння професійними навичками, що залежить від здібностей людини (Теплов Б. М., Голубєва Е. А., Гільманова С. А., Небіліцина В. Д.);
- стиль не як окремі властивості або особливості активності індивідуальності, а як система типологічно зумовлених засобів і прийомів діяльності (Мерлін В. С. і Клімов Є. А.);
- стиль розглядається як сукупність різних індивідуальних якостей і системного способу діяльності (Абульханова-Славська К. А., Маркова К. А., Ніконова Н. Я., Саннікова О. П., Щукін М. Р.).

За результатами аналізу наукових джерел стосовно проблематики індивідуального стилю професійної діяльності особистості можна вважати, що це питання по-різному досліджувалось як у вітчизняних, так і у зарубіжних наукових працях, а саме:

- розкрито поняття стилю діяльності й вивчено різні його типи (Вяткін Б. А., Льїн Є. П., Клімов Е. А., Мерлін В. С. та ін.);
- визначена і вивчена структура стилю діяльності (Толочек В. А., Щукін М. Р. та ін.);
- виділено й досліджено стадії професійного становлення особистості (Зеер Е., Поваренко Ю. П., Шадриков В. Д. та ін.);
- розкрито поняття творчого стилю діяльності (Посталюк Н. Ю.).

Зважаючи на аналіз наукових праць Гальперіна П. Я., Виготського Л. С., Леонтьєва О. М., Мерліна В. С., Теплова Б. М., можна виділити основні психолого-педагогічні концепції індивідуального стилю діяльності, а саме:

- наявність стійких особистих якостей, важливих для успіху діяльності, невихованих, у зв'язку з типологічними властивостями нервової системи;
- наявність рівноцінних щодо кінцевого ефекту варіантів пристосування діяльності, але різних за способами виконання;
- наявність значних можливостей щодо уміння компенсувати слабо виражені здібності;
- формування особистості з урахуванням синтезу внутрішніх і зовнішніх умов.

Однак, слід зазначити, що професійному вдосконаленню майбутніх фахівців гуманітарної сфери у процесі навчання недостатньо приділено уваги щодо ознайомлення із психологічною концепцією стилю діяльності. Окрім стилів трудової, педагогічної та навчальної діяльності набувають актуальності у процесі навчання стилі творчої та спортивної діяльності. Слід звернути увагу, що залишаються недостатньо дослідженими низка практичних питань формування індивідуального стилю діяльності, особливо у вищій школі. Причина такої ситуації полягає у недостатньому вивченні індивідуального стилю діяльності у сфері педагогіки.

У дослідженнях Щукіна М. Р. приділено значну увагу залежності розвитку індивідуального стилю діяльності від взаємозв'язку психологічних, педагогічних та методичних законів. Науковцем зазначено, що накопичення професійного досвіду і знань залежить від об'єктивних умов й індивідуальної діяльності [7].

Зважаючи на аналіз педагогічних та психологічних наукових праць слід зазначити, що на формування індивідуального стилю діяльності впливає низка факторів: зовнішнє середовище, спадковість (здібності), індивідуально-психологічні особливості суб'єкта, закономірності діяльності, активність суб'єкта, методика навчання, усвідомлення самого себе та ін.

Сучасні уявлення про адекватний розвиток особистості полягають у єдності природного і соціального. Дослідження генетиків, біологів, психологів щодо розвитку особистості виявили той факт, що протиставлення генетичне соціальному змінюється твердженням соціальна детермінованість біології людини. Низка наукових праць дослідників присвячена питанню щодо генотипу людини, у якому закодована інформація про його минуле і закладена програма його індивідуального розвитку до соціуму.

Можна погодитися із твердженням Ганаба С. А., що освітній процес слід розглядати не як конвеєр, який пропонує певну кількість знань, необхідних для засвоєння, а як процес пробудження внутрішніх сил і можливостей людини, розкриття його індивідуальної природи у соціумі [2].

Слід звернути увагу на твердження Філатової К. М., Чванової М. С. та інших дослідників, у наукових працях яких зазначено, що у процесі формування стилю художньо-творчої діяльності відбуваються якісні і кількісні зміни у структурі самої діяльності: змінюються кількість і зміст дій (мінімум дій – максимум досягнень), народжуються нові

ідеї та удосконалені продукти, технологічні процеси, нове мислення, нова інтуїція, нові адекватні способи бачити себе і навколишній світ, що є свідчення творчої діяльності людини, її інноваційно-діяльнісної характеристики [8].

Варто звернути увагу на науковий підхід щодо визначення індивідуального стилю Ганаби С. А., який зазначає, що у сучасних умовах виникає потреба в особистості, яка не тільки накопичує інформацію для своєї професійної та повсякденної діяльності, але й володіє можливістю її генерувати та змінювати. Дослідник вважає, що, можливість творчо використовувати інформацію необхідно висувати на перше місце, зважаючи на виклики сучасності, порівняно із вміннями накопичувати її і заучувати. Творчі злеті, творчість зокрема слід розуміти як загальну антропологічну характеристику, необхідну умову розвитку інноваційної людини. На думку автора, творчість – це власне сутність, яка є виявом усієї складної духовно-душевно-тілесної природи [2].

Значна кількість дослідників притримуються тієї точки зору, що інноваційна людина здатна швидко проявляти вміння і легко адаптуватися до змін у соціумі, демонструючи здатність передбачати, а можливо, і попереджувати негативні та деструктивні процеси. Такі зміни у структурі діяльності призводять до появи нових компонентів, спрямованих на якісний вплив щодо особистості студента, а така ситуація є сутністю процесу формування індивідуального стилю художньо-творчої діяльності майбутніх гуманітаріїв.

Зважаючи на актуальність наукових досліджень, основоположні принципи яких було викладено в проблематиці означеної статті, акцентуючи увагу на складну багаторівневу систему формування індивідуального стилю особистості, саме художньо-творча діяльність відіграє важливу роль у розвитку і набутті особистістю якісного рівня неповторного індивідуального стилю у процесі творчої діяльності. Слід зазначити, що формування індивідуального стилю реалізується у сукупності всіх її компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-художнього, креативно-особистісного і активно-творчого, які взаємопов'язані, взаємодоповнюють і взаємозбагачуються. Сформований індивідуальний стиль художньо творчої діяльності – якісний показник високого рівня розвитку творчої і сучасної особистості. Слід звернути увагу на той факт, що творча особистість – це суб'єкт діяльності, що володіє певним рівнем сформованості індивідуального стилю, що має вияв у формуванні в останнього стійкої мотивації до

здійснення художньо-творчої діяльності; необхідних навичок, знань, умінь, творчих здібностей; прагнення до розкриття свого творчого потенціалу [4].

Для успішного становлення і розвитку індивідуального стилю, на нашу думку, необхідно намагатися в будь-яку діяльність долучати творчість; прагнути до саморозвитку, самореалізації та самовираження, стаючи творцем власного життя. У цьому випадку, за твердженням Вересаєва В. В., «життя – не тягар, а крила творчості і радості; а якщо хто перетворює її в тягар, то в цьому він сам винен».

Таким чином, рівень сформованості індивідуального стилю художньо-творчої діяльності залежить від ступеня готовності й активності сучасного студента його уведення в освітній процес, в основу якого закладено постійний розвиток свого творчого потенціалу, прагнення до саморозвитку. Присутність індивідуального стилю діяльності – це ознака того, що особистість є цілком сформованою у творчому сенсі.

Transliteration of References:

1. Asessorov A.I. Rol' proektno-proizvodstvennoj deyatel'nosti v formirovanii professional'noj kul'tury studenta-dizajnera / A.I. Asessorov // Uspekhi sovremennogo estestvoznaniya. – 2009. №9.
2. Ganaba S. A. Innovacionnyj chelovek kak cel' sovremennogo obrazovatel'nogo diskursa / S.A.Ganaba / [EHlektronnyj resurs]: ZHurnal «Sociosfera» / – 2013. – Rezhim dostupu : http://sociosfera.com/publication/journal/2013/3084/innovacionnyj_chelovek_kak_cel_sovremennogo_obrazovatel'nogo_diskursa/.
3. Klimov E.A. Individual'nyj stil' deyatel'nosti v zavisimosti ot tipologicheskikh svojstv nervnoj sistemy / E.A. Klimov // – Kazan', 1969.
4. Ostanina S. A. Tvorcheskij stil' hudozhestvenno-ehsteticheskoy deyatel'nosti: sushchnost' i struktura/ S. A. Ostanina // Molodoj uchenyj. – 2012. – №2. – S. 283-286.
5. Prohorova O. O. Formuvannya idividual'nogo stilyu pedagogichnoï diyal'nosti majbutnih inzhineriv-pedagogiv: avto.ref. dis.kand. ped. nauk : 13.00.04 / O. O. Prohorova. – Kiïv, 2008, – s. 7.
6. Tuhbatullina L.M. Formirovanie professional'noj kompetencii dizajnerov s ispol'zovaniem metoda proektov/ L.M Tuhbatullina // Izvestiya Volgogradskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta. – 2009. – №6. – S. 105-110.
7. Shukin M.R. Uchet osobennostej samoocenok pri formirovanii tipologicheskii obuslovlennogo individual'nogo stilya trudovoj deyatel'nosti/ M.R. SHCHukin // Problemy integral'nogo issledovaniya individual'nosti: sbornik nauchnyh trudov. – Perm', 1981. – S. 97-109.
8. Chvanova M.S., Filatova K.V. Formirovanie individual'nogo stilya deyatel'nosti

studenta-dizajnera kak psihologo-pedagogicheskaya problema. / M.S. Chvanova, K.V. Filatova // Vesnik TGU, 2012 – Vypusk 3. Tom 107 – S127-131.

The Author

Perepelytsia Oksana,
Candidate of the Pedagogical Science,
Associate Professor,
Mykolaiv Regional Institute of Postgraduate
Pedagogical Education,
Mykolaiv, Ukraine
E-mail: oksamut06@ukr.net

Abstracts

PEREPELYCIA OKSANA. Kształtowanie indywidualnego stylu działalności artystycznej i twórczej przyszłych nauczycieli przedmiotów humanistycznych jako problem pedagogiczny szkolnictwa wyższego. Artykuł analizuje rolę kształtowania indywidualnego stylu działalności artystycznej i twórczej nauczycieli przedmiotów humanistycznych. Określone zostały cele działalności nauczycieli przedmiotów humanistycznych, istota indywidualnego stylu działalności artystycznej i twórczej przyszłych nauczycieli przedmiotów humanistycznych.

Słowa kluczowe: działalność; działalność artystyczna i twórcza; indywidualny styl działalności.

ПЕРЕПЕЛИЦЯ ОКСАНА. Формування індивідуального стилю художньо-творчої діяльності майбутнього педагога-гуманітарія як педагогічна проблема вищої освіти. У статті розглядається роль формування індивідуального стилю художньо-творчої діяльності педагога-гуманітарія. Розкриті цілі діяльності педагога-гуманітарія, сутність індивідуального стилю художньо-творчої діяльності майбутнього педагога-гуманітарія.

Ключові слова: діяльність; художньо-творча діяльність; індивідуальний стиль діяльності.

ПЕРЕПЕЛИЦА ОКСАНА. Формирование индивидуального стиля художественно-творческой деятельности будущего педагога-гуманитария как педагогическая проблема выс-

шего образования. В статье рассматривается роль формирования индивидуального стиля художественно-творческой деятельности педагога-гуманитария. Раскрыты цели деятельности педагога-гуманитария, сущность индивидуального стиля художественно-творческой деятельности будущего педагога-гуманитария.

Ключевые слова: деятельность; художественно-творческая деятельность; индивидуальный стиль деятельности.

PEREPELYTSIA OKSANA. **Formation of the Individual Style of the Artistic and Creative Activity of the Future Teachers of the Humanities as a Pedagogical Problem of Higher Education.** *The article focuses on the role of the formation of the individual style of artistic and creative activity of teachers of the humanities. The purpose of the activity of the teacher of humanities, the nature of the individual style of artistic and creative activity of the future teacher of humanities is revealed.*
Keywords: activity; artistic and creative activity; individual style of activity.